١٣٢٦سنه ٥ رجب يكشنبه ١٩٠٨سنه ٢٠ اييول №38

الاصلاح

سنهٔ ٤ تأسيس ٧ ١٣٢٥

اخطار:
يبارلگان يازولرنی اوزگارتوگه هيئت تحريريه‌اختيارليدر. باصلمغان مقاله‌لر كيرو يبارلماس. امضاسز مكتوبلر باصلماس.

غزيته‌نك بهاسی
سنه‌لك ٣صوم آلتی آيلق ١صوم٥٠ تين ٣ آيلق ١صوم شاكردلر ايچون ٣ آی‌غه ٧٥تين قزان شاكردلرينه آيلاب ٢٥ تين.

آدرس:
Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ"

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ"

قزانده نسخه‌سی ٧تين علمی ادبی هفته‌لك غزيته چيت شهرلرده ٩تين

فهرست:

اصلاح مسئله‌سی
اوقو اوقتو مسئله‌سی
كتابلر حقنده محاكمه
«ادبيات شعر»
خاتون قز عالمی (اوقوچی آكلی خانم)
شرق، غرب عالمی
تركيه و پيرسيه‌گه دائر
آورولر عالمی
تاتارچه تياترو

دقت ايتوگز!

مكارجه‌ده، غزيته‌مزگه كريموف حسينوف شركتينك؛ دؤوخسؤيتی گاستينسه‌سی آستنده‌غی كتاب مغازينلرنده آبونه قبول ايتوله‌در. هم بره‌ملب صاتيله‌در.
يولدوز، چوكچ، وقت، شورا جريده‌لرينه‌ده آبونه قبول ايتلوب بره‌مله‌ب صاتيله‌لر.
غزيته‌مزگه برادران كريموفلر مغازينده‌ده آبونه قبول ايتيلوب، بره‌مله‌ب صاتله‌در.

«الاصلاح» دن نی كوته‌رگه يارى؟

«الاصلاح» غزيته‌سی چغه باشلاغانغه اون آی بولدی. تيزدن بر يل طولا. (جناب فينانس عمرن اوزون قيلسونك ينه برنيچه يللر دوام ايتسون)

«الاصلاح»نڭ مسلکی مدرسه‌لرنی اصلاح، شاگردلرنی حمایه ایدکی اوقوچیلرغه معلوم.

لکن «الاصلاح» دن نیندی اصلاح کوته‌رگه کیره‌ك؟ (بو سؤالنی بز، «الاصلاح» دن دارالفنون صالوب بیرونی امید ایتوب آوزن کوته‌روب تورغان «کچوك باشلار» غه جواب بیرور اوچون قویغان کبك، بیك أیری ایتدروب: «الاصلاح» موڭا قدر نیشله گنی بار؟» دیوچی ذات‌مبارکلرگه‌ده اشنڭ اصلن آڭلاتراوچون‌قویابز.) اصلاح دیگان سوز اوّلدن بولب‌ده بوزولغان یاخود باشدوق بوزوق اشله‌نگان نرسه‌نی توزاتودیمکدر. بزده ایسه دارالفنونلر یوق. بناءً‌علیه آنی توزاته‌م دیب اصلاحچیلر ئه‌یتکانلری توگل اویلاغانلریده یوق. مدرسه‌لرگه کیلساك بایاغی سؤال کیله: «الاصلاح» مدرسه‌لرنی نیچك توزاته؟ آندن نیندی اصلاح کوته‌رگه یاری؟ بو سؤاللرگه جواب بیرور اوچون: مکتب مدرسه‌لرنی اصلاح اوچون نیلر کیره‌ك ایکاننی بلو کفایة ایته. آڭلاغان کشیلرگه معلوم: ١ — اصلاح اچون حاضرگی تاتار عالمده اولان مدرسه اسمن آلوب کوز بویاب تورغان «بو زاو آزبارلرینی» بیر یوزندن اوچرتب اورنلرینه حفظ صحت قاعده‌لرینه موافق بناءلر صالورغه کیره‌ك. آلارنڭ اچنده‌گی اوچ، دورت‌منده‌ر اوستینه اولطروب ضمیر مرجعلری ازله‌وچی افیونچیلرنیده اوزلرینڭ حاضرله‌نگان عالملرینه قووب، آلارا ورنینه اقتدارلی، اصول تعلیم بلگان معلملر یتوشدرورگه کیره‌ك. ٣— مکمل درس کتابلری کیره‌ك. صوڭ بولارنی «الاصلاح» دن کوته‌رگه یاریمی؟

یوق. چونکه «الاصلاح» اداره‌سنده آلتون‌بازلری یوق — اول بیوك، بیوك بنالر صالدرا آلمی. شولایوق الاصلاح دارالمعلمین‌ده توگل — اول اوزی گنه آندی معلملرده حاضرلی آلمی.

«الاصلاح»نڭ یازوچیلریده‌شول‌کوز آلدکزداغی ایسکی، ترتیبسز مدرسه‌لر یتوشدرگان یاشلر. (فقط: روس شاگردلرندن آلغان معلوماتلری ایله آڭنی، طوڭنی آیرورلق بولغانلر.) بناءً عایه آلار مکمل فنی کتابلرده حاضرله‌ب بیره آلماسلر.

شونڭ شیکللوك «الاصلاح» دن ماتور، ماتور پراغرامالرده أزله‌مه‌ڭز! اول‌پراغرامالر بر آزبولدی ایندی. صوڭغی یللرده آزمنی پراغامالر چقدی؛ آزمنی لافلر اورولدی؛ لکن نی بولدی؟ همان شول ایسکی مونچه ایسکی طاش، همان یلنورلق اسسی‌چقمی. اویالمغانلر (آفتانومیستلر) همانده‌یازالر. همان «مکتب مدرسه اداره‌سنی اوزمزگه آلورغه کیره‌ك، فلانلر تعیین ایته‌رگه کیره‌ك، توگانلر اشله‌رگه کیره‌ك» دیب شولوق ایسکروب بتکان فکرلرنی تورلی، تورلی بویاولر ایلان بویاب، تورلی ماسقاده قوزغاتوب قاریلار. وجودی امکان خارجنده اولان آفتانومیه‌لری ایلان خیاللانه‌لر. شولوق محاللرغه تعلیق ایتولگان محالاتلرینده ممکن ایتوب کورستمکچی‌بولالار. لکن‌بز اول‌پراغرامالرنڭ حاضر دنیاغه چقماون حقیقة بلگانگه کوره اول قوقلرنی اوچرمیچه فقط خلقغه: بزده مکتب مدرسه‌لر یوقلغن آڭلاتورغه طرشه‌مز.

مکتب مدرسه‌لر بزنڭ اچن طشن آچق ایتدروب کورسته‌بز. خلقنڭ حاضرگه‌مکتب ابتدائیلر نیگنه بر تورلی تربیه‌لرگه وایڭ چیگیده، رشدیلر یاخود غرادسکویلر آبرازاۋینه‌سی بیرورلك مکتبلرگنه آچارغه قولندن کیلون اویلاغانغه، معلملر یتوشدرر اوچون دارالمعلمین‌لر آچارغه ورشدیلرگه درس کتابلری حاضرلرگه اجتهاد ایتونی وشوندن آرتقغه قوّتمز جیتمه‌ونی آچیق ایتدروب ئه‌یته‌بز.

مونه «الاصلاح»دن نرسه کوته‌رگه یاری.

«اصلاح مسئله‌سی»

حاضر بزنڭ تاتار تورمشنده، نه قدر أهمیتلی بولسه، شول قدروك حلی چیتین اولان مسئله‌لرنڭ بریده اوقو، اوقتو ومدرسه‌لرنی اصلاح مسئله‌سیدر.

هم، درحقیقت، حاضر ایندی دنیاده تورمق اوچون برنچی لازم بولغان نرسه علم اولدغی، (علم دیگاچده، استنجا مسئله‌لری آڭلاشلماسون، یاؤروپا علمی) وتاتارلرغه‌ده، اگرده قبرگه کروب بتاسیلری ودنیادن اسملرن بیله بتره‌سیلری کلماسه، بلکه دنیاده قالاسیلری کلسه، یاؤروپا علم ومعرفتنی اویرانمك، یاؤروپا کولتوراسنی قبول ایتمك لابد اولدغی، ایکی برده ایکینڭ دورت اولدغی کبی، ریاضی برحقیقت اولدغنده مییی چرومگان هیچ بر آدمنڭ شبهه‌سی اولماس ظننده‌من. بونی آڭلامغان، تاتارلرنڭ نجاتنی ایسکی تورمشده، همان، بودنیا کافره جنت، اولوبدر مؤمنه زندان، دیب تسبیح تارتوب، دعاقیلوب اوطرو ده‌غنه کورگان کشیلر بولسه‌ده شول دنیاده عمرلرینی اوزدروب، تیزدن بو «زندان» دن قوتولوب، هم اوزلرندن دنیانی قوتقاررغه حکم قلنمش آدملر اولدقندن، بونلرنڭ سوزلرینه اعتبار قلمق، حتی آنلرنڭ دنیاده بارلقلرینی خاطرگه آلمق بیله آحمقلقدر.

شونڭ اوچون بو مقاله‌ده بونلرنی رد قلو، اوقونڭ کیراکلکنی اثبات ایدو توغروسنده هیچ بر سوز بولمیه‌چقدر.(١) بلکه بونده تاتارلرده اوقتو بارمی؟ بولسه نه درجه‌ده؟ واول اوقتونی یاؤروپا نقطهٔ نظرندن قاراغانده اوقوتو دیب آتارغه ممکن اولوب اولمدغی قارالوب، حاضرگه مدرسه‌لرنڭ اصلاحنه نه کیرك؟ واول ممکنمی؟ سؤالارینڭ جوابی أزلانوب، آخرده تاتارلرنڭ حاضرگی کولتورا یولنده‌غی کیدشلرین وکیلاچکلری خصوصنده برنیچه سوز سویلانله‌چکدر.

بنم یوقاریده‌غی «تاتارلرده اوقتو بارمی؟» دیگان سوزمه، بلکه، کوب کشی عجبلانور. هم، درحقیقت عجبلانماسلکده یوگل.

هرشهر، بلکه هر آولده مکتب حتی مدرسه اولوب، زور وکچوك شاکردلر ایلن طولی اولدغی حالده، نیچك تاتارلرده اوقتو یوق، دیب آیتمك کیره‌ك؟ البته، تاتارلرده اوقتو بار، بونی هیچ کم انکار ایتمه‌س. اما بو اوقتونی یاؤروپاچه اوقتو دیب ایتورگه ممکنمی؟ مدرسه‌لرمزدن قطع نظر، بزنڭ ئلی مکتبلرمزده اولان اوقتونی‌ده، یاؤروپا کوزی ایلن قاراغانده، اوقتو دیب آتامق اصلا ممکن دگلدر. اصول قدیمه مکتبلری خصوصنده سویلارگه‌ده حاجت یوق: آنلرغه ایندی مکتب دیمکدن بیگره‌ك صبر آبزاری وایڭ یخشی اسم بیرلگانده‌ده «ناپلیژنوی دوم» آطندن یوقاری بر لایق اسم طابلمیه‌چغی ظاهردر...

بزنڭ ئلی اصول جدیده، یعنی اصلاح قیلنغان دیگان مکتبلرمزگه‌ده مکتب اسمینی وانلرده‌غی اوقتوغه «اوقتو» اسمینی بیرمك، چنلاب تیکشرگان وقتده، ممکن دگلدر. چونکه یاؤروپاچه مکتب دیمك، آدمنی دنیاده تورورغه حاضرلی تورغان بر دیمك اولدغندن، اما بزنڭ اصول جدید مکتبلرنده یازو، اوقودن باشقه هیچ بر ره‌تله‌ب دنیاوی نرسه اوقتلمایچه، بتون وقت دین اوقتوغه منحصر اولدقندن، بونلرده‌غی اوقتونی‌ده یاؤروپا معناسی ایلن اوقتو آطامق ممکن دگلدر.

چنلابده، بومکتبلرده اوقتله طورغان، سانسز، حسابسز، نرسه‌لر وکتابلر آراسنده دنیاوی نرسه‌لردن بولسه حساب، جغرافیا اوله‌در. بونلرده اوقتودن مقصود بالذات بولغان نرسه‌لر جمله‌سندن بولوب اوقتلمایلر، بلکه ٢ نچی ٣ نچی درجه‌ده

(١) بوتوغریده' شولای بولسه‌ده' برخصوصی مقاله یازلور.

اوقتلووی ایله اوقتلماوی مکتب اوچون برابر اولان
نرسه کبی‌گنه، اهمیتسز بر اوقتو برلنگنه اوقته‌لر.
بو سوزلریمه دلیل اوله‌رق، بلطر قزانده اولمش
معلملر جیولشینڭ تزومش اولدیغی پراغراماسینی
کورستمك ممکن.

شویله‌که بو پراغراما بوینچه، بومکتبلرده حسابنی
بالالر درسسز، بوش قالورغه تیوشلی بولغان وقت‌-
لرده‌غنه، بالالر، معلمسز اوزلری گنه اوقرغه تیوشلیلر.
معلمسز، حساب اوقمقنڭ نه قدر ثمره بیره‌چکی ونه
قدر فائده کیتره آلاچغی، البته، هربر، آز بولسه‌ده،
حسابدن خبری بولغان آدمگه معلومدر . . . . .

پراغراما شولای بولغاندن صوڭ، اوقتو نه‌کبی
اولاچغی دخی اوز اوزندن معلوم. شولای ایتوب
برنچی درجه‌ده أهمیت واعتبار ایلن اوقتلورغه
تیوشلی حساب بو مکتبلرده آز بولسه‌ده اوزینه
اورن طابمایدر. بالالرنڭ ریاضی قابلیتلرینی
آرتدرمق، آنلرنی ریاضی اویلارغه اویراتمك اورننده
بومکتبلرده بالالرنڭ، توبانده سویلانه‌چك ، ایکنچی
تورلی قابلیتلرینی آرتدرغه، آدلرنڭ فکرلرینه
ایکنچی تورلی یوللر کورساترگه (بلکه اوزلری‌ده بونی
بلماینچه) طرشه‌لر.

بو مکتبلرده پیدا گوگیکه‌نڭ نه درجه‌ده تور-
دقینه کله تورغان بولساق، بونده‌ده کوڭلگه راحتلك
بیررلك بر نرسه طابوب بولماس. بو مکتبلرنڭ
همه‌سنده بولمسه‌ده، کوبسنده Психологія هم гогика
Педаکبی هر بر معلم اوله‌چق آدمگه بلورگه لازم
بولغان فنلردن اصلا خبرلری بولمغان آدملر معلم
اولدقلرندن، بو مکتبلرده بالالرنی قیناو، صوغو،
اورشو ، کوڭلگه بیکلاتو ، بالالرنڭ میلرینی چرتو
وصنفدن صنفقه کوچار اوچون امتحانلر قویوب، بالا
لرنڭ سلامتلکلرینی بزو کبی پیدا گوگیکه علماسی
طرفندن ئله قایچان بیك ضررلی طابلوب، مکتبدن
چغارلوب طاشلانغان نرسه‌لر پادشاهلق سورمکده‌لر.

بو سویلاندوکلردن باشقه بو مکتبلرنڭ طاغی بر
قاره جهتی بار. بزنڭ کیراك قدیم، وکیراك جدید
مکتبلرمز اولسون، بالانڭ کیلاچکده اخلاق بوزلوینه،
وآنی آزدروب، ئلله نیندای هلاکتلی یوللرغه
کرتوب، روحانی قابلیتلرینڭ بالاخره‌تدنیگه کیتوینه
خدمت ایته‌لر .

بو مکتبلرده یاش بالالرغه ئلله نیندای غسل
مسئله‌لری، ایر برلن خاتون معامله‌لری وخاتونلرغه‌غنه
مخصوص بولغان بعض اشلر توغروسنده اوقتوب،
واوقتقان وقتده توگل بالالر آلدنده، حتی زورلر
آلدنده سویلانلمکی بیله فساد اخلاقنی موجب
بولغان نرسه‌لر سویلاب، بالالرنڭ باشلرینه کیراکماس
نرسه‌لر توتروب ، آنلرنی عمرگه بختسز یاصیلر.
هم، در حقیقت، هنوز ئلی آڭلارغه وقتی کلمگان
بر بالاغه، ایر برلن خاتون آراسنده اولان یاشرون
معامله‌لرنی ، عربچه اولسه‌ده، لوماوای ایزڤوشچیکلرنڭ
سوگشکانده‌گنه استعمال قلدقلری سوزلر ایلن أیتوب
بلدرمك ، ایرو خاتون عورتلرینی وآنلرنڭ نه
اوچون معین اولدقلرینی سویلاب، بو اشلرنی تمام
طبیعی، آه قوشقان بر یخشی أش أیتوب کورساتمکنڭ
— بالانی کیلاچکده شهوانی آزغونلقغه حاضرلامقدن
نه آیرماسی بار؟ هیچ . یاش وقتده کشینڭ باشی
بیك اوتکون اولوب، یاش وقتده باشقه کرگان نرسه‌نی
چغاروی بیك چیتون اولدقندن وآدمنڭ فکرینه
یاش وقتده کورستلگان یول وبیرلگان Направленіе
بیك أهمیتلی اولدقندن ، بو نرسه‌لرنی مکتبلرده
اوقتو بالانڭ فکرینڭ عمر بویی شول نرسه‌لر تیره‌سنده
چوالوینه وبلاغتکه ایرشکاچ بالانڭ حیوانی حسیاتلرینڭ
بیك کوچلی اولوب اویانماسینه سبب اوله‌در .
بونڭ نتیجه‌سی ایسه ، آدمنڭ عمرنده (طورمشنده)
عقلندن بیگراك حسیاتینه قل اولوب کیدوی وشونڭ
ایلن عمل قله باشلاویدر . افندی آخری بار

اوقو اوقتو مسئله‌سی.

حاضرده مطبوعاتمزده اوقو اوقتو، ایکنچی تورلی اینکانده مکتب مدرسه مسئله‌سی قوزغاتیلوب تورلی فکرلر یازیله باشلادی.

مکتب مدرسه دیگان سوز، ابتدائی مکتبلرنی، سؤیتسکی اورته وعالی مکتبلرنی هم روحانی مکتبلرنی همه‌سین شامل بولغانغه کوره بیك بولغانچق بر سوزدر.

شوکار کوره، حاضر مذاکره‌سی ایك مهم اولان، مکتب مدرسه‌لرنك اداره ومصارفی توغروسنده سویلاشور ایچون، اوّل بوسوزدن مقصود نیندای مکتبلر اولدیقنی تعیین ایتماکنی موافق کوره‌من.

مینمچه بزنك ایچون ایك مهم بولغانلری ابتدائی مکتبلر اولوب آنلرك اداره ومصارفلری هربر کشینك باشنی اشغال ایتارگه تیوشلی. سؤیتسکی اورته وعالی مکتبلرگه بزیاشلر، بتونله‌ی بزنك ایچون هیچ کیراکماگان (الاصلاح ۳۷) هم آلار ایچون ئلله نیندای خیاللرغه چومه، چومه اویلار، فکرلر اختراع ایتونیده بیك لزومسز دیب بلگانگه کوره، مین، بزنك ایچون ایشوکلری آچیق، حاضر، بز تأسیس ایتارگه اویلاغان وخیال ایتکان مکتبلردن ملك مرتبه مکمل اولغان عمومی مکتبلرگه‌گنه کروب اوقورغه کیره‌ك دیم. بزگه حاضرگه شونلاردن فائده‌لانوب، اورته وعالی آبرازاؤانیه آلور ایچون ایك فائده‌لی وکیره‌كلی اوروں بزگه شولارغنه دیم. مونده بز تاتارلار فرصتنی یوغالتماینچه عمومی مکتبلرگه بالالرمزنی آشغه، آشغه توتررغه‌غنه کیره‌ك دیم.

* * *

مکتبلرمزنك تأسیس ایتلو ومصارفلرندن اوّل، اداره‌لری جهتندن کوبره‌ك مذاکره ایدیلوب «مکتبلرمز کملر قولنده بولورغه کیره‌ك؟» مسئله‌سی مطبوعاتمزنی اشغال ایتماکده‌در.

بو توغروده خلقمزنك اکثریتی طرفندن قبول ایتولگان بر فکر وار ایسه، اوله مکتب مدرسه‌لرمزنك اداره‌لری دوخاونوی صابرانیه قولنده بولسون، آنك قولنه طابشرولسون فکری‌در.

فقط، دوخاونی صابرانیه‌نك حاضرگی حالتنه قاراب، مکتب مدرسه‌لرمز آنك قولنده قالسون دیب ایته‌سم کیلمیدر.

ئلیگه قدر دوخاونوی صابرانیه مکتب مدرسه ایچون خدمت ایتمادیکی کبی کیله‌چکده‌ده — اوز قولینه قالغانده‌ده مکتب مدرسه ایچون فائده‌لی خدمت ایته‌چك وطروشاچق توگلدر. شولایوق دوخاونوی صابرانیه‌قاتنه، تورلی بیروکراتلارنك تعیینی، تصدیقی آرقلی‌غنه صایلانوب تأسیس ایتولگان شورای مکتبلردنده خلقغه فائده‌لی بر اش چغه‌چق توگل.

ئلی دوخاؤنوی صابرانیه‌نك آچقدن آچقغه اصول جدیدنی یاقلاغانیده بلنگانی یوق. ایشته کوره‌له‌ته، مکتب مدرسه‌لرنی شوندی اداره‌گه نیچك طابشرورغه کیره‌ك؟. مونك اوستنه دوخاونوی صابرانیه‌نك مینیسترستوادن اوزوب بر اش اشلی آلمادیقنی قوشساق، مکتب مدرسه‌لرنك آنك قولنده بولووننده برده حکمت بولماینچه، مکتب مدرسه‌لرنی، مستقل بولماغان، تاریلکه‌لی(؟) اداره‌قولینه‌غنه‌بیرو بوله‌در.

گرچه حکومتنك مکتب مدرسه‌لرنی اداره ایتارگه دوخاونوی صابرانیه‌غه تمام پراؤا بیرو احتمالی بولوب، دوخاونوی صابرانیه مستقل اداره ایته آلسه‌ده؛ اوّلا حکومت «منه بو مسلمانلار ئلوشی» دیب تاتار مکتبلری ایچون آقچه تعیین ایدوب آیروب بیرو احتمالی یوق. بونی حاضرگی حکومتنده، دومادنده کوتارگه یارامیدر. ایکنچی‌دن، دوخاونوی صابرانیه اوزی بیروکراتلارنك تصدیق وتعیینی ایلانگنه اثبات وجود ایتدکندن همان نی زاویسیمو (؟) بوله آلمیدر.

شوکار کوره دوخاونی صابرانیه‌دن، دگل کوتکان قدر فائده آلو، حتی مکتب مدرسه‌لرنك حاضرگی حالتندن اوزگارتلووین بیله کوتارگه اشانوب بولمیدر.

باری تیك آبدراغاندنغنه، دینی مدرسه‌لرنی دوخاونی صابرانیه قولینه آلو موافق اولسه اولور.

دوخاونوی صابرانیه‌دن باشقه، مکتب مدرسه‌لرنی اداره ایتارلیك برمحکمه تأسیس ایتماك، یاکه ئالله نیندای خصوصی کامیتیت واسیزدلر یاصاماق خیاللرینی، مطبوعاتده یازوب تاراتله‌چق نرسه‌لر، دیب اویلی آلمادیقمدن هم آندی خیاللر خلقنی اغفال ایتوب، فائده‌نووی تیزرك ممکن اولغان نرسه‌لردن محروم ایتوگنه دیب بلدکمدن اول توغروده برسوزده سویلیسم کیلمیدر.

* * *

مکتب مدرسه‌لرنڭ اداره جهتلرینی حل ایتو نیقدر آغر بولسه، مصارفلرنی قایدن آلو مسئله‌سی‌نی حل ایتوده شولایوق آغر.

مکتب مدرسه‌لرنڭ مصارفینه، حکومتنڭ «مونه بو مسلمانلر ئلوشی» دیب تعیین ایتووی البته ممکن اوله‌چق برنرسه توگل‌دیدم. شوکار کوره بوتوغروده حکومتدن آیرم بر آسسیغناتسیه کوتماکلیك بیوك برخطا اش ایدیکنده شبه یوقدر.

اوزمزده ینه آندی برسرمایه‌نڭ یوقلیغی معلوم. بونده بعض ملتچیلرنڭ خیالنچه، جان باشینه اون تین، بیش تین نالوك صالماق، بوندن باشقه نکاح، طلاق، اسم قویو کبی اشلرگه نالوکلر تعیین ایتمك کبی نرسه‌لر، فقط اوستال یانندہ نیچه باودیلردن آبید ایتوب، قورصاقنی توتروب چیقغاندن صوڭ، تشنی قازی، قازیغنه اویلارغه یخشی. اما آچلقدن بردن بربالالرون صاتوب، کوچکه اوزینڭ ایك قدرلی بولغان حیاتنی صاقلاب کون کوره تورغان میلیونلارچه تاتارلارنی ایسکه توشروب، آزغنه اویلاب قاراساڭ، آلاردن جان باشینه اون تین آلوب جیوب، ئالله نیندای اعدادیه، دار الفنونلرده بای، ملا بالالرینی جیوب اوقتورغه توگل، آلارنی تمام، حاضرمکتب‌که کرتوب اوقتور ایچون اوزلرینه یاردم ایتارگه کیرك دیب اشانورغه مجبور بولنه‌چقدر.

ایشته شول جهتلرنی ملاحظه ایدرك مین اول فکرلرگه اشتراك ایته آلمادیقم کبی اول فکرنڭ وجودکه چیقووینه‌ده اوشانا آلمایمن. آلارنی بارسونده اش یوقدن اش بولغان برفرضغنه دیم. شوکار کوره بو توغروده بزلر اوزمزگنه کوب فائده‌لی اش چقاره آلماینچه نیچوکده غیرنڭ یاردمینه محتاجمزدیم.

* * *

حاضر روسیه‌ده ابتدائی مکتبلر، معارف نظارتی، محلی زیمستؤا، چیرکاو اداره‌لری هم خصوصی جمعیت واوبشستؤالر، مخصوص کشیلر طرفندن تأسیس وتربیه ایدیله‌رك، معارف نظارتی فقط پروغرامما جهتندن‌گنه نظارت ایده‌در. البته بزلر یاردم ایچون اوّلگی ایکیسینه مراجعت ایته‌رگه مجبور اوله‌چقمز.

منه ایندی مین بوتوغروغه کلگاچ، روسیه‌نڭ حاضرگی پولاژینیه‌سینه قاراب، مکتب مدرسه‌لرمز کم قولنده بولسه بولسون، حاضرگه مکتب مدرسه‌لرمزده دین وآنا تللری البته اوقتلوب، تاتارلق روحینی‌غنه صاقلارغه طروشوب، کرك زیمستؤا آرقلی وکرك معارف نظارتی آرقلی وکرك خصوصی جمعیتلرمز ومخصوص کشیلر آرقلی مکتب مدرسه‌لرنی آرتدرورغه وشول طریقه خلقمز آراسنده معارف طاراطورغه طروشورغه کرك دیه‌سم کیله‌در.

بیگره‌ك زیمستوالردن، مکتبلر آچدرورغه ومعلم‌لرگه وظیفه بیردرورگه طروشورغه کیره‌ك.

حاضرگه بیك کوب صایلامای‌نچه فائده‌نووی ممکن اولغان ییرلردن فائده‌نه توروب، مکتبلرمزده تاتارلیق روحینی صاقلارغه طروشماق، بزگه شول یتار دیب اویلیمن.

«حضرت»

یا ڭا کتابلر حقنده محاکمه

صدای مدنیت

(واقف الجلالی اثری. «غیرت» کتبخانه‌سی نشری)

نظم بله‌ن ترتیب ایتولب، تاتارلرنڭ حاضرگی حالنین تنقید ایتکان گوزه‌لگنه اثر. کتبخانه‌نڭ اوز طرفیندن، باشقه برنیچه سوز درج ایتولب، واقف الجلالی افندینی شاعر دیب آطالادر. بز موڭار اشتراك ایته آلمیمز: واقف الجلالی‌نڭ یازغان نرسه‌لرنی مفهوملری بله‌ن گوزه‌ل نرسه‌لر بولسه‌لرده، بولر شعر بولمیچه نظم درجه‌سینده‌گنه قالغانلر. حاضر، شعر بله‌ن نظم‌نی ادبیاتده آیروب بورتر وقت یتکان ایندی.

ایغه سیاحت

(ادریس بغدانف ترجمه‌سی. «کتاب» نشری)

خیالی واوقب چغار ایچون بیك قزقلی ترتیب ایتولگان بوکتاب روحانیلر، عسکرلر وهمی بتون کاپیتالیستیچسکی استروینی بیك ماتور تنقید ایته‌در. ترجمه‌سی بیك موفقیتلی چقغان دیه‌رلك ئوك بولماسه‌ده، بیك کوب مشقتله‌نمیچه آڭلاب اوقب چغارلقدر.

کتابنی اوقب چغارغه، هم اوز معیشتمزگه دائر تنقیدلرین تورلیچه اویلاب قارارغه توصیه ایته‌مز.

ادبیات.

قولك

(ماقتی بله‌م میکان دیکنه ماقتاغان.)

چن بختلیدر قولك توتقان قولك
عین قدسیت وعفتدر قولك
یالتریدر صانکه نوردن بر بالق
بر فرشته کوڭلیدای پاکدر قولك
ترله حسرتدن آغولانغان کوڭل
ای ماتور قز! زهره تریاقدر قولك
یاش کوڭلنی توتسه اچقندرمی هیچ
برسحرلی، سرلی قارماقدر قولك
هر بخت‌نڭ باشی شوندن باشلانه
بر بخت بحرینه تارماقدر قولك
مین قولك توتقاچدن آشدم کوککه‌ده
برده چیکسز عالی چارلاقدر قولك
ئییو بویکده زیفا طوبی کبی
شول مقدس طالغه یافراقدر قولك
شاعرانه سوز بو آڭلارسك اوزك
بو صفتلردن یراغراقدر قولك
طوقته بر ماقتیم ئلی دیب اویلادم
ئلله نیك ماقتارغه آنصاتدر قولك.

عت.

* * *

محمدیه‌دن

دیدی کامل، که یاسیداش اونوتدم
یاڭلدم یولی یاڭلش یوله کیتدم
بیلم عاجز سینڭ صودلاشوڭدن
حجاب قارشیسنه اوط آچووڭدن
حاضر کولمیم سینڭ سیداشلکڭدن
ئلکده بولسه بولغان یاشلکمدن
حاضر حقلیم بیان الحق لرڭنی
تمامیله آڭا ملحقلرڭنی
کامل بنده‌ڭ که قیلدی معصیت اوش
ئلکده‌در نه قیلسه‌ڭ ناصیت اوش.

شوره‌لی

خاتون قز عالمی.

«یازوچی ایلان اوقوچی»

اوقوچی: آڭلی خانم:

۳۷نچی نومردن مابعد

خانم — صوڭ سین اوزڭ خاتون، قز حقنده نی فکرده‌سڭ؟ خاتونلرنی همان شولای تربیه‌سز

چاپان آستنده، دورت استینا آراسنده آصرارغه
کیره‌ك دیسگمی؟ ئلله «حجاب دالوی!» دیسگمی؟
— بلمیم خانم افندی. نی ئه‌یتورگه‌ده بولدره آلمیم.
ئه اوزگز نیچك — خاتونلرنی قاچرماسقه کیره‌ك
دیسرمنی؟
— مین البته قاچماسقه کیره‌ك دیمن. چاپان آستنده‌غی
محنتلرنی اوزم تاتوماسامده ...
— توقتا ئلی خانم افندی! یاری مونه سزنڭ کبك
تربیه کورگان خانملرگه، اخلاق جهتندن، قاچماده،
قاچماسه‌ده‌بر، سز اوز، اوزگزنی صاقلی آلاسز. امابزنڭ
عموم تاتار قزلری بیك نادان بیت، اگر آلارنی
شول‌سزنڭ کبك قاچرمی، هر یورتساڭ، تگی پچه‌ن
بازاری ایشه‌کلرینڭ کوز قصولری، آرتدن قچقروب
قالولری، آلارنڭ تربیه‌سز اخلاقلرنی بوزار، آلارنی
عاقبة خوار ایته‌ر. مونه مین شول نادانلقدن قورقامن.
ایرلرده خاتونلرده تربیه‌سز نادان، انصافسز بولغاچ
ئلله نیندی قباحتلر ظهور ایته دیمن. بولای ایچماسه
خاتونلرغه جبر وآلرغه ظلم بولسه‌ده بریاقدن عموم
اوچون فائده‌سی بار.
— مین بو سوزلریگه جواب بیروبده ماطاشمیم
جوابقه توروولغی یوق. جواب بیروب مشغولنورگه‌ده
یارامی.

تیك شونیغنه صوریمن: صوڭ سین خاتونلرنی
عمر بویی شول چاپان آستنده چرتو، منگو شول
دورت استینا آراسنده آصراو فکرنده منی؟ اوزگزنڭ
راحتگز اوچون بز بیچاره‌لرنی شول قدر ظلم وشول
قدر جبر ایتوده دوام ایتو فکرنده منی؟
— یوق خانم افندی مین بوکوینچه قالو فکرنده
توگلمن. لکن آبدراغانمن: بزنڭ عفت شول:
«عدم القدرة باعث التوفیق» دنگنه عبارة بولغانلقدن
آبدرابقنه ئه‌یته‌من.

یوقسه مین خاتونلرنڭ بودرجه انسانیة رتبه‌سندن
توشرولرینه، حقوقلرندن محروم ایتولرینه وجدانا
هیچ وقتده رضا بوله‌چق توگلمن.

— سین بوتوغریده آچق جواب بیره آلمیسڭ.
اوزگزنڭ فکرگزنی توب توغریغنه ایتدروب ئه‌یتورگه
قولگزدن کیلمی.
— شولای شول خانم افندی، آچق جواب بیره
آلمیمن. دنیاده شافی جواب بیرلگان وتوغری حل
قیلنغان بر مسئله‌ده بولماغانلقدن مینده بو توغریده
عفو ایته‌سز! شولایده باشقه کشی اویلاغان کبك
مینمده بر فکرم بار. مینمچه موڭا قدر اوسکان خا-
تون‌قزلر شول اوزلرینه سویکلی‌چاپانلری آستنده‌وق
تورسونلر. ایرلری ظلم ایتگان ایکان آڭا توزمی
چاره‌لری یوق. (؟) کوبره‌گی آنی‌ظلمده دیب بلمیلر
چاپان آستندن باشقه‌طوروده نیندی‌راحت ونیندی‌این
فائده‌لر باردر آڭلامیلر: «مارجه کبك‌قاچه‌ی‌یوریم
منه» دیبکنه قویالار. ئه موندن صوڭغیلرنی آلای
ایتارگه یارامی. حاضرده‌نوك هر یرده مکتبلر
آچدروغه طریشورغه، قزلرنیده ایر بالالرنیده بیك
یاخشی اوقتورغه، حسن اخلاقغه اوگره‌ترگه کیره‌ك.
آلارنڭ‌حجابلری — اوزلرن‌صاقلی تورغان قوراللری
طشده‌غنه بولماسن، اچده، کوکره‌کلرنده بولسون. آلارغه
علم اخلاق یاخشی‌بلدرتلسون. شول طریقه قزوایر
بالالرنی برگه تربیه‌لرگه کیره‌ك. آلار برگه تربیه-
لنسونلر، برگه اوسسونلر، قسقه‌سی‌برگه یورو، قارا
قارشی طورو، عادت حکمنه کرسون. یوقسه بزنڭ
یکتلرده هم قزلرده کورشو بولدیسه اوبشو .... او-
چون بوله فکری‌بار. هم موڭاقدر کورشونڭ وضعیسده
شولغنه بولوب کیلگان. شول سببلی حاضرگی حالده
خاتونلرنڭ آچق بولولرنده خطرده‌یوق توگل. اگرده
تربیه‌سی جیتسه کورنو، کورشو عادة بولوب کیتسه
اول وقتده قزلر برله‌ن کورشو، سویله‌شو ایرلرنڭ
ایرلربله‌ن کورشو، سویله‌شولرندن آیورماسز بوله‌چق.
تربیه‌سی جیتکاچ آلاربرسن‌برسی‌بیگلگنه آلداتمیه‌چق.
مونه خانم افندی مینمچه ایڭ کیره‌کلی اش خا-
تون قزلرنڭ چاپانلرون کوته‌رمسدن بورون آلارنی

تربیه‌ایته‌رگه آشغو. تربیه‌لری جیتسه، اوز حقوق‌لرن اوزلری آنگلاسه‌لر حجاب مسئله‌سی اوز اوزلدن حل ایتوله‌چک. «پراشچای چاپـان!» شول وقتلده‌غنه کوریله‌چك. «قازاق»

شرق، غرب عالمی

ترکیه وپیرسیه احوالینه دائر

ترکیه‌ده مشروطیة.

۱۱ نچی ایبولده سلطان عبدالحمید، مملکتنده مشروطیة اعلان ایتوب، اوزی چقارغان قانونغه موافق روشده «ملت مجلسی» جییولاچغینی بیان ایتکان.

شول کوننی استانبولده بتون غزیته اداره‌لرنده هم تیپوغرافیه‌لرنده فلاکلر کوتاریلوب، کیچون بتون شهرده ایللومیناتسیه‌لر یاصالغان.

۱۲ نچی ایبولده ترکیه‌ده سیاسی محبوسلرنی آزاد ایتو، مطبوعاتکه ایرکونچیلك بیرو توغروسنده سلطان‌نك اداره‌سی چقمش. شول کوننی استامبولده، سلانیکده هم باشقه شهرلرده یاشلر ویاش ترکلر طرفندن میتینغ‌لر یاصالوب، تورلی محلی تللرده نطقلر سویلانلوب، سلطانغه شادلق تیلیغراملری یوللانلغان.

ترکیه مطبوعاتی خلقنی مشروطیة ایله تانشدررغه طروشه‌لر، سلطاننی مشروطیة بیردیکی ایچون بیك ماقتاب یازالار.

استانبولده هرکوننی یاشلر ویاش ترکلر مانیفیستاتسیه‌لر یاصاب نطقلر سویایلر، سلطانغه تشکرلر ایته‌لر، نطق سویله‌وچیلر آراسنده ترك خاتونلاری هم بولغالیدر.

صوگغی خبرلرگه کوره، سلطان ۱۸۷٦ نچی یلغی مشروطیة‌نی اوزگارتمیچه اعلان ایتکان.

حریت ایچون قربان بولغان بالالر

ترکیه‌ده مشروطیة اعلان ایتولگان کونلرده، پیرسیه‌ده طهران شهرنده بیك یمان قانلی واقعه اولمش.

شویله‌که، طهراننك، قازاقلارنك جبرندن؛ طالاوندن، قزخاتوننی کوچله‌وندن عاجز بولوب، یاردمسز قالغان خلقی، آلتی یوز قدر، یاش، مکتب شاکردلرینی جییوب، قوللرینه قرآن توتدروب قازاقلارغه، اوزلرین عیبسز نیسز هلاك ایتماولرین اوتنورگه قوشقانلار.

- آلتی یوز یاش بالالر ترتیب ایله تزولوب قزاقلرغه باروب، آرادن برسی، آلغه جیقه‌رق، قازاقلرنك باشلغینه «بزلـر مشروطه‌چیلر بالاسیده توگل، اختلالچیلر بالاسیده توگللر، شوگار کوره بزنك ئه‌تیلرمزنی اوتروب بـزنی یتیم قالدرماگزلر» دیه یغلی، یغلی سویله‌گان.

صوگندن، قازاق افیتسیرلری بر آز کینگاشکاندن صوك، قزاقلرغه آتارغه قوشقانلار.

آلتی یوزله‌ب یاش شاگردلردن فقط بر نیچه‌گنه بالا صاغ قالوب، همه‌سی قزاقلارنك پوله‌لری هم آط آیاقلاری آستنده هـلاك بوله‌رق، بالالرنـك قانلری وتنلری ایله اوستلرنده مقدس قرآننك یرتق صحیفه‌لری اولدیقی حالده بتون پلوشچاد تولمشدر.

منه محمد علی آقا نیشله‌ته!

یاپونیه‌ده مکتبلر.

ابتدائیه‌لر:

حکومت هم محلی ادارلرده بولغانلری: ۲۳۷۱۸۵ عدد

خصوصی کشیلر طرفنده آچلغانلری: ۹۹۸

بارنده اوقوچی بالالار: ٦،۲۲٤،٦۳۵

اعدادیه (گیمنازیه‌لر)

ایرلر ایچون: ٦٦۹

قزلر ایچون: ۳۵۷

عالیه‌لر:

ایکی مکمل اونیویرسیتیلری: ۳

عالی دارالمعلمینلری: ٤

بونلردن باشقه، (روسلرنڭ اورته مكتبلری بلەن اونیویرستیتلری آراسنده) عالی‌مكتبلری: ۱۹۳

سودا وهنرگه مخصوص مكتبلر: ۳۰۳۱

صوقرلر، تلسزلر ایچون: ۱۰۴

ابتدائیه‌لرنده، قزلر بلەن ایر بالالار برگه یوروب، ٤ یل اوقیلر.

دارالمعلمینلرنده قزلر بلەن یگتلر برگه اوقیلر.

بویل آوغست ۳نده، بتون ایسپیرانتوتلی بلەن سویله‌شوچیلرنڭ ٤نچی مرتبه عمومی سیبزدلری «دریزدن» شهرنده بولاچق.

بو جمعیتکه یاوروپا، آمیریقه‌دن ۲ مڭگه یقین ایسپیرانتوچیلر کیله‌چکلر.

سیبزد کونلرنده، مذکور شهرنڭ قاتولیك، پروتستان چیرکاولرنده ایسپیرانتو تلنده دعالر اوقلاچق.

غربنڭ ایڭ مشهور محرر وشاعرلرندن بولغان «گوته»نڭ بر پییصاسی اوینالاچقدر.

مذکور شهردن براق توگل، بر یرگه، ایسپیرانتوچیلر قریه‌سی بولدروغه تروشلاچقدر.

تل بلەن دین هیچ وقتده صنعی Искусствен بولغانی یوق هم بولمیه‌چق، بلکه طبیعی بولورغه تیوش دیبوچی وشوندی، اوز درجه‌سنده یاخشوقغنه زور قورال ایلان ایسپیرانتو تلینڭ تارالوینه مانع بولورغه طریشوچیلرغه ایسپیرانتیستلر: دین‌نڭ طبیعی بولووینڭ معناسن آچیق توشندروب، بزنڭده تلمزنڭ (ایسپیرانتونڭ) طبیعی‌لگی شول درجه‌ده دیلر وشونی واقعه‌ده کورستورگه اجتهاد ایته‌لر ایکان.

داخلی خبرلر:

کوب غوبیرناده بولغان زیمستوالر تحصیل‌عمومی کرتورگه دیب، حکومت‌دن یاردم ایتونی صورامشلر.

چیله‌بیده بولغان «مسلمان کتبخانه» سنه بر یل اچنده کروب اوقوچی ۷۰۰۰ اویلرینه آلوب کیتوب اوقوچیلر ٤۰۰ اولدغنی مخبرمز یازا.

«قورغان» شهرنده مسلمانلر اوز آرا جییلوب «جمعیت‌خیریه» آچارغه‌قرار بیردکلرنی مخبرمز یازادر.

بویلده ایگنلر ناچار بولوب، هرطرفدن آچلق خبرلری کیله باشلادی.

غ. دومادە بولغان روحانیلارنڭ اوتنوی بوینچه «دوخاونی سیمیناریه» نی بترگان‌شاکردلرنی امتحانسز یوریف هم وارشاوا شهرنده‌بولغان اونیویرستیت‌لرگه کرورگه دیب، معارف مینیستری وعده بیرگان.

خاتون معلمه‌لر توغروسنده.

پیتربورغ اوچیبنی‌اوکروگینڭ پاپوچیتلی، اورته ایرلر مکتبلرنده، خاتون‌معلمه‌لرنڭ کوبمو اولدقلرینی آلارنڭ اوقتولاری نیچك ایدکلرینی صوراب، اورته مکتبلرنڭ دیریقترلرینه تسیرکوله‌رلر ایله مراجعت ایتمش.

بوڭا سببده، معارف نظارتینڭ، اورته ایرلر مکتبنده خاتونلرنڭ معلمه‌لك ایدولری هم آلارنڭ پانسیونلق پراوالاری توغروسنده مسئله‌قوزغاتووی ایمش.

ریقترلر اسیزدی

آوغست آخرلرنده معارف نظارتی قاتنده‌اونیۋیرستیت ریقترلرینڭ اسیزدی اوله‌چق.

غزیته‌لرنڭ یازووینه کوره، اسیزدنڭ خدمتی اونیۋیرستیتنڭ اوستافلرین، اونیۋیرستیتنڭ داخلی اداره‌لرینه عائد مسئله‌لرنی، استارستالرنی

صایلاو مسئله‌سین هم وارشاو، صاراتوف اونیۋیر-
سیتیت‌لرین آچو مسئله‌سین قاراو اوله‌چق.

ریغا شهرنده یهودی میلیانیرلرندن «برلن» وفات
بولوب ریغاده‌غی فقیر یهودیلر فاینه‌سینه ۲۰۰ ملك
صوم ژه‌لیژ شهرنده‌گی یهودیلرگه ۱۰۰ ملك صوم وصیت
ایتوب قالدرغان.

آقمولینسق: متعصب تاتارلرنگ دانوصلاری بو-
ینچه «آقمولینسق» شهرنده، مولود آبوالخانی وعطاء
کمال‌الدینی‌لر طرفندن یارمونکه ایچون، موقت
آچلغان کتاب مغازینلرندن، بارلق کتابلرینی
تفتیش ایچون پالیتسه‌یسکی پراۋلینیه‌گه آلوب
کیتکانلر. حتی هفتیك قرآنلرینی ضبط ایتکانلر.

موندن اوّل مولود وعطا افندیلرنی، اومسکی
گوبیرناطری ۲۴ ساعت ایچنده آقمولینسقدن چغوب
کیتارگه دیه امر ایتکان بولغان، لکن آنلارنگ
عیبسزلکلری کورساتلوب قالدرلغان بولغانلار.

منه: سیبیریا بیروکراتلری خلق آراسنه معارف
تارالوغه نیچوك اجتهاد ایته‌لر.

صیچۋکه‌ده روستوۋسکی فامیلیالی بر آلپاوت
وفات بولوب مکتبلرده فقیر شاگردلرنی اوقوتور اوچون
۵۰ ملك صوم، اوزنده کریپاسنوی بولغان کرستیان-
لرغه بر نیقدر ییرن بیروب قالدرغان.

متفرقه

آورولر عالمنده

Посвящаю г-жѣ Э. К.

صورغوت یلغه‌سی‌نك بولغانچق، صارغلت صوی،
شمال جیلی بله‌ن طولقنلانب آغا؛ آغاده، آغا.
جیل جبری بله‌ن اورنلاریندن قوزغاتولغان، بو
طولقنلر همه‌سی بریاقغه توجه ایتب، جیلدن
شکایت ایته‌لر بولورغه کیره‌ك؛ مین آکلامی
تورغان مخصوص تللری بله‌ن شاولیلر، گورلیلر.

شاولاگز، گورله‌گز، حالگزدن کیلگان قدر
شکایت ایتگز! سزنگ اطرافگزنی چولغاب آلغان
مونه بو کشیلرده شولای شاولارلر، گورلرلر ایدی،
لکن آلار بولدرا آلمیلر. آلارده سزنگ شکللی
اوزلری آکلامی طورغان جیل بله‌ن اورنلریندن
قوزغاتولغانلر، طنچلقلریندن آیرولغانلر، آلارده
شکایت ایته‌رلر ایدیده، لکن سزده‌گی حریت
آلارغه بیرلمه‌گان!

ای، سین، آدم اوغلی، بختگدن شکایت
ایته‌مسك؟ اول یارامی بیت، اول الله‌دن شکایت
بولا بیت!

ای، سین، فقیر، دنیاده‌غی عدالتسزلکلردن
شکایت ایته‌مسك؟ صاق بول، تلگنی کیسه‌رلر،

کوز آلدمده یاشلگه چولغانغان طاو طورا،
آلدینه نیدن‌در، تیگرسز، تیگرسز آغاچلر اوسکان-
لرده، باشلرین طولقنلربارغان یاقغه بوکرایتکانلر.

ای، سز، آغاچلر، نیك برگز اوزونده، برگز
قصقه بولوب اوسدگز؟ کم سزنگ بله‌ن شایاردی؟
کمگه سزنگ برگز اوزون بولغانده ایکنچیگزنگ قصقه
قالووی کیره‌ك بولدی؟

قاراگزئلی، سزده شول جیلگه بوی صوناسز
مونی! سزدم آنگ امری بله‌ن، متکبرانه عرشکه
قاراغان باشلرگزنی جنوبکه بوگه‌سز مونی؟

مونه طاو آرتینه قویاشنگ یارطیسی قابلاندیده،
اول، اوّلگی نوری اورنینه، قزغلت شه‌وله چه‌چه
باشلادی. اول، موندن اوچکنه ساعت اوّل، صو بورتکلرن
آلماز شکللی یالتراتا ایدی؛ حاضر، آلارغه ایچ
بوشترغچ قزللقغنه بیره. اول، موندن اوچ ساعت
اوّل، اوزی قاراغان ییرلرگه برتیگز ایتب یاقتیلق
بیره ایدی؛ حاضر، اول بندی. آنگ اورنینه
اوتکانده‌گی یاقتیلقنی خاطرله‌ب یووانرغه‌غنه قالدی.

ای، سین قویاش، مینم کوزلرمدن جویالاسك مونی؟
میکا یاقتگنی، جلیلگنی چه‌چمی باشلیسك مونی؟ نی
ایچون؟ نیگه آچولاندك؟

توقته ئلی، برگنه ساعت یاکادن جویالمی طور ئلی، طاغی برگنه ساعت یاقتیلق ، جلیلق بیر ئلی!

یوق، اول طوقتامی، اول‌مینم جالنوویمه التفات ایتمی، اوز وقتی یتب چقغانچی مین آنی کوتارگه مجبور!

توقتاڭز! مینم قولاغیمه «پارك» ده اوینالغـان موزیکانڭ کیسه‌کلری ایشتولـب کیته. ئلله نرسـه، یوره‌گمنی ارگان شیکللی طیولا. ئلله اسنیگورچکامی؟ ئلله آنڭ أرگان دقیقه‌لریمـی؟ ریمسکی—کارساکوف ئولدی بیت. نیك صوڭ، اول‌همان مینم کوڭلمده‌گی حسلرمنی ئلله نیشله‌ته؟

آخ، أنه کوپچه‌کلی کریسلا بله‌ن ئلله‌کمنی طارتب کیتره‌لر، نیك اول، کشیدن طارتدرب یورته؟ ربم، مین کوزلرمه اشانمیم: اول، ١٦—١٧یاشلك بر قز، بر فرشته! أنه تگی، زهرلگی یوزینه چقغـان آریستاکراتکا ٦٠—٧٠ یاشلك قارچق اوز آیاقلری بله‌ن یوری بیت. نیك بو قز اورننده اول قارچق اوطرمی؟ نیك اول قارچق اورنینه بو قز یورمی؟ قایغورما، بلکه اول بیك قدرلیدر، ناز بله‌ن کریسلاده یوری طورغاندر.

مونه اول یقینلاشا، مینم کوزلرینه قاریم. یوق مین خطاایتم: آنڭ‌قارا، جاذبه‌لی کوزلرنده بتمه‌س، توگونمه‌س مجبوریة‌کورونه، قلم‌بله‌ن توصیف ایتولمه‌سلك اوی، قایغی کورونه.

جیل بر آرزغه‌غنه‌بولسه‌ده، طوقتاب طور، موزیکانڭ موڭلی طاوشی قولاقلریمه یاغشیراق ایشتولسون ئلی! یاکه جنوبدن ایسه باشلا، شول قزچقنڭ قولاقلرینه جاننی‌قاپلی طورغان قایغولی طاوشنی‌کیترده، مین آنڭ ماتورکوزلرینده قوتله‌نگان موڭنی سیر ایتیم ئلی! یوق جیل مینم‌دعامنی ایشوتمی، همان شمالدن ایسه، واول قزچقنڭ آرقاسینه صالندرلغان یفه‌ك کولنه‌سی شیکللی قارغلت‌چه‌چن طوزغتب آکار مشقت‌کنه یاصی.

جیل سین اول—قزچقغه نیك به‌یله‌نه‌سڭ؟ نیك! آنڭ آلسویوزینه چه‌چلرین طوزغتب، صنایع‌نفیسه‌نڭ صوڭغی موده‌سی بله‌ن اشله‌نگان بو آق‌قولچقلرغه اش یاصیسڭ؟ سین شفقتسز شول؛ بومجسم‌گوزه‌للکنی سینڭ طاش یوره‌گڭنی ارته آلمی شول!

—طوتاشچق، عفو ایتوڭز، آورو، آوروغـه قرداش دیب اعتقاد ایتکانگه کوره، کوبدنمی بو حالده سز؟ دیب صورارغه جرأت ایتم.

—او..رحیم ایتڭز، مین اوزمده شول اعتقادده آورویمه تیزدن اونبر آی بولا.

—بورچولا طورغانسز؟

—خیر، مین‌شادلق‌نرسه ایکانن بلمه‌گان‌شیکللی، قایغی نرسه ایکاننده بلمیم. میڭا آلار ایکسیده اوین طیولالر.

—طوتاشچق، سزگه مونده جیل، نازك وجودڭزگـه ضرر ایته‌رسز.

—رحمت خیر خواهلقڭزغه. درستیده، میڭا مونده آرتق طوررغه یارامی. مونه سزگه آدریسم. ایرته‌گه رحیم اینسه‌ڭز، بیك شاد بولرمن. آکولینـا، مینی آلوب کیت. خوشڭز!

اول کیتدی... لکن، نیك، مینم کوڭلمده‌گی صورتنده اوزی بله‌ن آلوب کیتمه‌دی؟ مین آنی قایده صاقلیم ایندی؟ قایده قویسامده، آکار، اوورون طار!

قچقرام بیت. ای، طوتاش، اونتوب رسمڭزنی قالدرب کیتدڭز!

یوق، بلکه، اول، اونتوب توگل، قصـدا قالدرب کیتکاندر. طورسون، ایکڭ قدرلی‌نرسه‌لرنڭ برسی بولوب طورسون!

استغفرالله، باشیمه ئلله نرسه‌لر کیله: «طبیعة»که به‌یله‌نمه‌کچی بولام، بتون یوره‌گیمده‌گی اوصاللق بله‌ن آکار آچولانمقچی بولام. ای، سین، طبیعة، باشقه‌لرغه ایتکان جبرلرڭ‌گنه یتمه‌گان شکللی، لطافة مجسمه‌لرگه طوتوندڭمونی ؟

بو، آشلرین ، آشاغان ، یاشلرین یاشه‌گان ، دنیانی اوزینك بلچراقلرینه بویاغان معیشتلرنی قالدرب، چه‌چه‌کلرین‌یازارغه طوتوتغان‌گل آغاچلری شکللی عمرلرنی قورتورغه تلیسگمونی ؟

خیر ، نیك اولقدر زهرله‌نرگه؟ نیك اولقدر قاوشارغه؟ آثار شادلقده، قایغوده اوین طیولالر بیت! اول، یاشی بله‌ن بالابولسه‌ده، آثی بله‌ن ، مونه بو— طبیعه‌نك بیرگان قورچاقلرینه آلدانوب شادلانا طورغان ، کورسه‌تکان قامچیسیندن قورقوب بوگوله، صغیله، یغلی، قایغرا طورغان کشیلرنك همه‌سینده ظورراق، همه‌سندنده عالیره‌ك بیت !

قایان بلیم: بلکه، اولده، صاو بولسه، باشقه قزلر شکللی پاکلونیکلر قووب جوروچی بولور ایدی. بلکه، اول جاذبه‌لی، موگلی کوزلرده، پاکلونیکلر حرصی بله‌ن طوترلغان چالتراوقلی تویمه‌لرگنه بولوب قالورلر ایدی!

مین‌حاضر ،یالغز. جیل اژغرا، طولقنلر شاولیلر، آغاچلر جنوبکه قاراب سجده ایته‌لر ، قویاش‌جویالوب بتوب،دنیانی مدهش‌قارانغی اوزقوچاغینه آلماقچی‌بولا.

أنه مینم بختکه قارشی تیگیندن ایکی کشی کورنه باشلادیلر. بختلی کشیلر : ایکیسیده اوز آیاقلری بله‌ن طب ، طب باصوب کیله‌لر .

— ای، یه‌ش‌کشی، مونده استراحت ایچون چقدگزمی؟

— جواب یوق .

عجب ، بو یکت نیندی متکبر ، اوزی شکللوك آدم بالاسینك‌سؤآلینه‌ده جواب بیررگه تله‌می! خیر مین یاگلوشام ایکان: آنك‌اورنینه یانینده‌غی‌قارت داما جواب بیررگه مجبور ایکان.

— یوق یکت، یوق! بزاستراحتکه چقمادق، بز مونده شفا امید ایتوب کیلدك . مونه آلتی آی بولدی، اوغلم ایشوتمی وسویله‌شه آلمی باشین پارالیچ صوقدی.

— زور خفا بولغان ایکان.

— آخ، یاشلر ، سزبلمیسزئلی، آتاآناغه‌بالاآورووی نیقدرخفابیره. مونه‌جلی، جلی، کوزلرم ضعیفله‌ندی ایندی. بالام اونیؤیرستیتنك اوچنچی کورصنده اوقی ایدی. آخ‌خراب‌بولدی. بتونله‌یی ۲ بالام‌ایدی.

استودینت آناسینك کوزینه یاشلر کیلگانن کورگاچ، قولتغینه طوتونوب میندن‌بر طرفقه آلوبده کیتدی.

باشیمه ئلله نیلر کیله: بو— بو، یاش یکت موندن آلتیغنه آی اوّل، ئلله نیندی پلانلر قورغاندر. آلتیغنه آی اوّل دنیاده بخت بار دیب اشانغاندر. کم‌بله، بلکه آلتیغنه آی‌اوّل آپتیمیست بولغاندر!

بر دقیقه، طبیعه‌نك بر هجومی، اول‌پلانلرنك آستون اوستکه کیتورگان. بر دقیقه—اون—اون ایکی یل تحصیل ایتکان معلومات، اون ایکی یل اشانغان نرسه‌لرنی جیل‌گه اوچورتقان.

یکت، طبیعتنك بولای سیگا آچولی ایکانن بلسه‌ك، ۸ یل گیمنازیه اسکامیه‌سنده مشقت چیکمه‌گان بولر ایدك بیت؟ بر دقیقه، طوزدروب بتررلوگن بلسه‌ك پلانلر قورماغان بولر ایدك بیت!

قایده کیتدی، بو—اوزون، آریستاکراتیچسکی بوگوله، صغلا ، بله طورغان فیگوراك (قامه‌ك)، زکاوتك بله‌ن شهادت بیره طورغان آچق ماگلایك، بیك ماتور طارالغان قارا صاچلرك، آچق، آرقلی اوته‌رلك ایتب قاری طورغان کوزلرك بله‌ن، ئلله نیندی فرشته شکللی قزلرنك کوگللرین آولاب، یوره‌کلرین قاتی سلکونرکه مجبور ایتکان چاقلرك؟ آلار، حاضر، توش شکللی‌گنه طویولا طورغاندر؟ آلار اوتکان، قایتارب آلونماسلق بولب اوتکان ایکانی، کوزلریگه آچق کورنه طورغاندر؟!

بولارنی بلگان بولساك، دنیانك بیتینه برمرتبه‌ده کولب قاراماغان بولور ایدك، بر مرتبه‌ده بولسون، اوزك بله‌ن شادلانماغان بولر ایدك بیت

طورا، طورا قارچقغه آچووم کیله: ایمشده بز، یاشلر، آتاآنانك خفاسن بلمیبز ایکان. ایمشده آنك ایکیگنه بالاسی بولوب، برسی آورغاچ، جلاب، جلاب کوزلرن ضعیفله‌ندرگان ایکان؟

سینك ایکی بالاك. اما، اول، اوزینه برگنه بیت! سیکا مونسی خراب بولسه، ایکنچیسی قالا؛ اولده خراب بولسه اوزك قالاسك.

اما، آگار، اوزی خراب بولغاچ بر نرسه‌ده قالمی — بارده بته بیت!

— أیده ایبده‌ش پارككه مینم اوچم پوشا!

آخری بار «داملا»

تاتارچه تیاتر

بو کونلرده برلی، آرطلی ایکی اسپیکتاکل بولدی. برسی ١١نچی ایبولده ایرمیتاژ باقچه‌سنده بولوب تاماشاغه «مرادسلیمف» دیگان بر نرسه قویلغان ایدی. مین آنك حقنده تنقید کوته‌ررلك بر موفقیتده طابا آلمادم. شونك اوچون آنی بیك قوزغاتورغه‌ده موافق کورمیمن. اول شول کوینچه ایسی چقمینچه‌غنه یاطسونده قالسون.

ایکنچیسی ١٤ نچی ایبولده «یاشلر» تروپپاسی طرفندن پانایفسکی باقچه‌ده (یابق تیاترده) بولوب «خواجه هم پریکازچیك» اسملی بر کامیدیه ایله «کیاو أزلاو» اسمنده بر کولکی قویلغان ایدی. موندن اوچکنه کون بورون اسپیکتاکل بولغاچ، بیگرا کده آنك ته‌مسز چغوی کورلگاچ، پوبلیکا بیك آز بولور دیبولسه‌ده، قابقادن کروگه طولوب یورگان سیرچیلرنك کورنوی مینم اوزمگنه بله تورغان بر امیدمنی آرتدردی. خصوصا خاتون، قز طائفه‌سینك باشقه‌لرغه قاراغانده بو کون ایکی اولوش کورلوی مینی بتونلا یولك شادلاندردی.

باشده «خواجه هم پریکازچیك»نی اوینادیلر. کورساله اوچ پرده، دورت کورنشدن عبارة تاتار معیشتندن آلنغان بر کامیدیه‌در. مونده تاتار بایلرینك عموم انسانیة‌که ضرر ایته تورغان قباحتلرن تنقید ایتولگان کبك صوگغی یللرنك تأثیریله بر آز فکری آچولغان، بایلرنك پارازیتلغن آگلی باشلاغان بر پریکازچیك بله‌ن اوز تله‌گان واوز سویگانینه بارورغه وقت جیتکاننی توشونگان هم موفقده بولغان بر قز تصویر ایتولگان. قسقه‌سی تاتار یاشلرینك ایسکی تورمشدن یاگی تورمشقه چغه باشلاغانن آزراق کورسه‌تولگان. بو کامیدیه‌نك باشقه‌لرغه قاراغانده آرتقلغی: تاتار تورمشینك تنقیدکه تیوشلی اورنلری آچق کورساتلوی بولغان شکللی پسیخالوغیه جهتندن‌ده دقتلی یازلوویدر. تیپیچنی ژیراژینیه‌لرنگده بیك خاراکترنی وبیك ژیژیلری آلنغانلقدن حاضرگی تاتار تاماشاچیلری اوچون بیك موافق کورینه‌در.

اویناوچیلرنك هر قایوسی دییه‌رلك اوز روللرین تماشاچیلرنی قناعتلندررلك ایتوب چغاردیلر. خصوصا عالمجان رولن اویناغان آرسلان‌زاده ایلان یاوچی قارچق رولن اویناوچی‌خانم، حقیقی تاتار بایی ویاوچی قارچق، تیپلرن یاصاب چغاردیلر. عالمجان‌نك طوی مجلسی اوزدرغانده‌غی قیلانشلری، آنك زالدن برم، برم کوگلینه اوخشاماغان کشیلرنی (آفچه بیرمی یورگان دولژنیکلرنی) چغاروی مینم خاطریمه خلش حاجینك مجلسنده‌گی قیلانشلرنی توشره ایدی. قزی قاچوب کیتکاچ خاتونینك خفالانوب جلاوی اوستنه، آچولانوی داورندق آلوب کیزانولری، تاتارلرنك خاتونلرغه قاراشلرینك نیچك ایکانن کورسه‌تویده، غایت طبیعی چقدی. عالمجان‌نك بر کیلشمگان یریده: علیم‌لر قایتوب کرگانده‌گی یوه‌شاقلغی ایدی. بو یری تاتار بایندن خصوصا عالمجان تیبندن بر آز یراغایتا توشدی. تاتار بایی اول اورنده البته برەر اشتورما تورغزغان بولور ایدی. علیم رولنی

اوینناوچیده برنچی وایکنچی پرده‌ده اوز رولـن یاخشی اویندی. تیك سویله‌وده‌گنه غزیته‌لر اوقوبغنه معلومات آلغان پریکازچیك بولمی، آراتورلق ایتکان صمانراق بولوی تیپنی بوزا یازدی. اوچنچی پرده‌نڭ برنچی کورنشنده‌ده یاخشی چغاردی. اما ایکنچی کورنشده بتونلای صالقون کورلدی. قز اورلاب کیتکان کشی توسلی بولا آلمادی.

(خیر بو کورنشده آرتیستلرنڭ بارسنده‌ده دقتله‌ب قاراغانده بر آز یتوشمگانلك بلنورلك ایدی).

بیبی جمال رولن اجراء اینوچی سیبیرۋا خانم اوّلگی پرده‌ده اوز رولـن تمام مهارة وئلـه نیندی بر ئیففیکت بله‌ن اجراء ایتدی.

«طاقمی، جوبمی؟» صوراشقانداغی طبیعی اولطرشلری، علیم بله‌ن سویله‌شکانده‌گی سویکلی وقزاره قزاره قربـن قاراشاری، همه، علیم قوان اوبـه باشلاغاچ: «یه‌جیته‌را ایندی!» دیگانده‌گی فیزیچسکی قیلانشلری، آتاسی صادق بایغه بیرورگه بولغـاچ اوکسب، اوکسب جلاشلری بیگراکده طبیعی هـم کیاشلی چقدی..

ایکنچی پرده‌ده کیبت آلدنده سویله‌شوویده یخشی کیلوشلی، تاتار قزینڭ حیله بله‌ن قالوب سویله‌شوون ایسکه توشررلك ایدی.

لـکن اوچنچی پرده‌ده اوز بولمه‌سندن قولاغن زالغه چغه تورغان ایشکـکه قویب «برطاوشده یوق مینی هلاك ایته‌لر. ..نیشلایم؟ نیشله‌رگه کیره‌ك؟ دیبوگه اوزگه‌له‌نوب جلیسی اورنغه (توزه آلمی) کولب یبه‌ردی. بوکولو، عادتدن طش خفـاء وقتلرنده (پیخمالوغیه جهتدن) واقع بوله تورغان اش بولسه‌ده بواورنده اول توجیه یوررلك توگل ایدی. اما قاچوی کیلوشلی چقدی. شولوق پرده‌ده ایکنچی کورنشده (خانمنڭ طبیعتندن بولورغه کیره‌ك) توبانچیلك بله‌ن عفواوتنه آلمادی. کیلوب کرگانده برده قاچوب کیتکان قز توسلی توگل ایدی.

صافیه رولن اوینناوچی مرادۋا خانم بواویننده عادتنچه اوز رولن یخشیغنه اجرا ایتدی. بورون آصراو بولوب طورب کوچرلر بـلان شایاروب زهرلنگان هم اوزسوزن ایتوب صفاسینه‌ده بارغان صادقنـڭ آلام دیبوینه اشانوب بایغه بـارام دیب ایرنـدن آیورلغان بولسه‌ده آتا بارالمغاچ تاغنده زهرلـکنی آرتدرغان، صادق بایـدن اوچن آلوراوچون آخرتی بیبی جمال بله‌ن علیمنی ئلله نیندی حیله‌لر بله‌ن قاوشدروب صادقنڭ آوزینه کرورگه تورغان «قزل آلما»نی توشرترگه موفق بولغانلغن آچیق آکلاشلورلق ایتوب کورساتدی. لـکن مرادۋا خانمدن بورولده کوتکان امیدلرم طولب جیتمه‌دی. چونکه مین مرادۋا خانمنڭ، (باشقه اسپیکتاکللرده سیزوومچه) شوشندی روللرده عادتدن آرتق یخشی اویناون کوته ایدم. آنـڭ غیور طبیعتی، زهر قاراشلری، بورولده مینی موکاغنه قناعتلندرمه‌دی. کتابده قناعتلونب جیتمه‌دی. صادق بـای رولن اوینناوچی یالقونده کیوم صالوم هم قیلانشده بگیراکده کیبت آلدنده اولطرغانده‌غی آیاق آستندن چوبلر آلوب طاشلاغان بولوب صالقون صوفیلق صاتوی پیواپیچکه‌سی طوك تاتاربابن یاصاب چغاردی. تیك تل بلان بر آز اوکغایسزلاندی.

مینمچه دیدم، چونکه کتابده صافیه‌نڭ ایری حقنده آچیق یازلمغان. ایری ئولـگانمی؟ یاخود آیورلغانمی؟ باشقه وقتـده اوینناوچیلر مین توشنگانچه آچیغراق ایتوب اویناسه‌لر تاتار بایلرینڭ تاغن بر فضیلتن کورساتکان بولورلر دیب بله‌م.

بیبی ساره (قزنڭ آناسی) رولن اویناوچی خانم یومشاق چغاردی. کتابده یازولغانغه قاراغانده بوده بر تاتار خاتونینڭ تیبن یاصاب. چغارورلق ایتوب اشله‌نگان بر رول ایدی.

اوین آخرنده قویلغان کولکینڭ تورمشدن آلنمی فقط بر موفقیتسز ترجمه‌گنه بولغانلقندن آنڭ حقنده اویناوچیلر حقنده‌ده یاخشیدن یاماندن بر سوزده ئه‌یتمیم.

بوتروپپانڭ موفقیتلی باریش تبریك ایتام.

« قازاق »

اعلانلر

اورن ازلی بوخغالتیرلقغه یاکه کانتور-شچیقلقغه. بوخغالتیرسکی کورسنی تمام ایتوب کوب تجربه کورگان. چیتکه کیته‌رگه ده‌راضی. آدرس اداره‌ده

قابان کولی بوینده «آرکادیه» باقچه‌سی ره‌تنده یاکیننه صالنغان داچا صاتله‌در.

ذاکری... آولنده والاستنوی پراولینیه‌دن بلوشرگه

باصلوب چقدیلر

یا کا کتابلر:

«کتاب» نشری

I «طوطام» ع. غ. چغتای اثری بهاسی ۲۵ تین.

II «گوزل قز خدیجه» محمدظاهر بیگییف اثری بهاسی ۱۸ تین.

III «آیغه سیاحت» * * * بهاسی ۱۳ تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانه‌لردن آلورغه ممکندر.

یا کا کتاب سوداسی

قاپال شهرنده یا کا آچلغان کتبخانه‌مزده هر تورلی ابتدائی، رشدی مکتبلری اوچون درس کتابلری حکایه، رومان، تیاترو، شعر مجموعه‌لری. بیك آرزان بها ایله ساتلمقده‌در.

آدرس Копалъ семирѣч. об. Ф. Садыкову

ابتدائیه هم رشدیه ۱ — ۲ نچی صنفلر ایچون معلمه کیره‌ك. تله‌گان معلمه خانملر، توبانده‌گی آدرس ایله مراجعت ایتسونلر.

آدرس:
Уфимской губ. Бирскаго уѣз. Байгузинской вол. дер. Кармашовой. Зiяуллѣ Хатмуллину.

تنلری ضعیف یا خود اوقوده، آشلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته تورغان هم نیروالری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته تورغان، تورلی یه‌شده‌گی ذکور کشیلر قوت کرتر ایچون بیك موفقیت بله‌ن.

دوکتر گاممیلانڭ گه‌ماتاگه‌ن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایتسونلر.

هضم قوتنی، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیروالر کوچله‌نه.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده.

آلغانده البته Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیب آلکز